

A „CENZÚRA”

Az Élet és Irodalom természetrajzához

A címben szereplő idézőjel rögtön árulkodik az igazi kérdésről és igazi kétségről. Hogy pontosan miről, miféleéről, talán majd elmefuttatásom végére fog kiderülni.

Mindenesetre az ÉS lecsapott A feladványra. Kovács Zoliék alighanem úgy gondolták, ha művem – még ugyanabban a lapszámban s ugyancsak hosszú terjedelemben – egyszerre magasztalják fel nyilvánvaló értékeiért és marasztalják el megbocsáthatatlan „vétkeiért”, akkor két legyet üthetnek egy csapásra: egyfelől kellő indokát adják, mi vezérelte őket a sokoldalnyi írás elfogadásakor, másfelől kellőképpen kinyilváníthatják változatlan és kérlelhetetlen eltökéltségüket az antiszemitizmus elleni harc frontján. Petőcz György publicisztikai rovatvezető írása, *A talány*, éppen ezt tette. Vagy talán kicsivel még többet is: szerzője ugyanis szükségesnek ítélte, hogy az immáron több mint tíz éve megjelent, óriási vihart kavart „antiszemita” írásomat is felidézze, egykori elvetemültségemre emlékeztetendő.

Amúgy pedig az ÉS ugyanazt a módszert követte, mint egykoron a Népszabadság, csak akkor Völgyes Iván volt az, aki gondosan a sarkamban lihegett, figyelmeztetendő a tisztelt nagyérdeműt, mit is szabad gondolataim nyomán szabadon gondolnia. Megérteném, ha valaki erről az eljárásról azt állítaná, hogy a szólásszabadság, a demokrácia tökéletes megcsúfolása; akkor – a kezdetek kezdetén – a Népszabadság, most, tizenvalahány év múltán, az ÉS részéről. Én azonban másképp gondolom.

Semmi nem bizonyítja jobban, mint éppen a (később taglalandó) végkifejlet, hogy az ÉS szerkesztői tulajdonképpen helyesen, a szükséges körültekintéssel, óvatossággal jártak el. Ha tetszik, ha nem, tudomásul kell venni, hogy egy „konok antiszemita” hírében álló szerzőtől bármit is megjelentetni, nem kis kockázattal jár; és senki nem várhatja el egyetlen olyan laptól sem, amely leginkább az olvasóiból él, hogy emezek érzékenységét semmibe vegye. Egy másik fejezetben (Háborús helyzet) adatokkal bizonyítottam, hogy akárcsak a túloldalon a Magyar Demokratának, ezen az oldalon az Élet és Irodalomnak is

tekintélyes részét teszik ki a törzsi háborúhoz kötődő írások; csak éppen ellenkező előjellel. Innen nézve amaz erősen antiszemita, onnan nézve emez erősen filozemita. De „középről” nézve is, az ÉS leginkább annak a baloldali liberális értelmiségnek az orgánuma, amely rendkívüli érzékenységet és elutasítást tanúsít minden antiszemita vagy ennek vélhető megnyilvánulással szemben. Ha tehát az ÉS közölni szándékozta Kertészről szóló írásomat, teljesen logikus és méltányolandó taktika volt a részükről, hogy erre csak egy eligazító, útmutató körítés kíséretében merészkedtek. Elégedjünk meg a közlés vitathatatlanul nagy gesztusával, s még inkább azzal, hogy Petőcz eligazító munkája legalább negyedrészen több mint kedvező elismeréseket és következtetéseket tartalmazott.

Bizony még hízelgett is, hogy írásomat szó szerint remeknek nevezte. Kétségkívül elégedettséggel töltött el, hogy köntörfalazás nélkül kijelentette: „Az ilyen képzeletbeli helycsere és beleézés erényét Magyarországon eddig kevesen gyakorolták.” Ennél is nagyobb örömet okozott azonban, hogy igazán méltányolta azt a törekvésemet, amiért a tanulmányom megszületett egyáltalán: „nem elsősorban befelé, a tábor- vagy akolszellem megerősítésére készült”, „párbeszédet kezdeményez”. Mindennél fontosabbnak ítéltém azonban azt, hogy talán szokatlan őszinteségem bizonyosan szokatlan őszinteséget váltott ki egy liberális tollforgatóból; kinyilvánított, hogy „bárhol állunk is, valamennyien utáljuk közéletünk sükettségét” (meggyőződésem szerint egyébként ez volt a közlés egyik legfőbb indítéka¹); elismertette, hogy „valóban sokan seftelnek a történelemmel”, noha „nem csak holokausztbiznisz és A fegyver van” (ez egyébként igaz); s végül kimondatott az is, ami korábban még soha, s ami a túloldal részéről egyszerre hiteles útlevelel és kiváló ajánlólevelel a közös haszonra törekvő diskurzus megkezdéséhez:

„A liberális baloldal képviselői többnyire nemigen törődtek azzal, hogy az antiszemitizmus vagy nacionalizmus vádjának elszórt és sokszor indokolatlan alkalmazása milyen érzéseket és reakciókat szül a másik oldalon.”

—A másik háromnegyed részben Petőcz, persze, már nem ilyen előzékeny, s itt voltaképp eljut azokig a skatulyáig, amelyekből épp az imént óvta olvasóit: nem kevesebbel, mint burkolt antiszemitizmussal, zsidózással, rejtett holokauszt-tagadással vádol. „[...] azért az ő *sommás faji* magyarázóelvét is észre kell vennünk” – írja például egy helyütt. Másutt meg szerinte azt javasoltam volna, hogy „Auschwitzot, a példa nélkülit és bevallhatatlant felejtsük el: *tagadjuk le a holokausztot!*” (*az én kiemeléseim – VDGy*). Ezek azok a tiszteletkörök, amelyeket – a rögeszmés gyanakvók miatt? a túlélés érdekében? – egyszerűen be kell futnia. Petőcz persze érvel és indokol, s valószínűleg maga sem tudja, hogy a helyenként már-már valóban lenyűgözően liberális – mert szabadon szaladó – tollát ezeken a pontokon sémák és görcsök vezetik. Ebben erősítették meg az iménti vádjait néhány passzussal odább

lényegében cáfoló állításai (például: „Nem, Varga nem holokauszt-tagadó, mint sok felületes olvasó gondolni fogja.”). Nem kevésbé legutolsó, tiszta hangütése, amellyel hirtelen visszatér a korábbi dallamhoz, a kellemeshez:

„Varga cikkét azonban, erről már volt szó, nagyon értékesnek tartom, mert olyan módon mutat be egy jobboldali álláspontot a holokauszt kibeszéletlen kérdésével kapcsolatban, hogy azzal alkalmasan ad a problémakör alaposabb megtárgyalására.”

Petőcz írásban szentesített megállapításai nyomán nyugodtan levonhatjuk azt a következtetést, hogy a közléssel az ÉS liberális énjének adózott, amelynek kedve telik – nyilván csak az őt érdeklő és érintő témákban – a különleges vélemények közlésében. Vevő arra a szellemi-erkölcsi élményre, izgalomra, melyet a másképp-gondolkodás vált ki. Ha ez számos ponton vitatható, sőt, még provokatív is volna, annál jobb. Minél élénkebb a vita, annál nagyobb lehet a haszna, tanulsága. Csakhogy – biztos forrásból tudom – a lap irodalmi részének szerkesztői egyáltalán nem repestek a gondolattól, hogy engem netán az ÉS szerzői között üdvözölhetnek. Volt, aki azt jósolta, akár 1-2 ezerrel is csökkenhet a példányszám. Még úgy is, hogy Kovács végül – nagyon diplomatikusan – eleve az Agorába, azaz a vitarovatba rakta írásomat. A (még mindig kifejtésre váró) végkifejlet végül is azt sejteti, hogy a lapnak eme belső vitájában az irodalmárok látták pontosabban a jövőt, ők érzékelték jobban, hol húzódnak mostanság a hazai (és nem csak hazai) sajtó- és szólásszabadság valóságos korlátjai.

Pedig kezdetben a vita olyan szépen beindult, hogy minden álmomat felülmúlta. Hogy újra a Népszabadsággal való összevetéssel éljek: az ottani cikkekre – pontosabban: ügyesen megszerkesztett olvasói levelemre – másfél hónapon keresztül csak olyan írások jelentek meg válasz gyanánt, amelyek szerzői semmit az ég világon nem voltak hajlandóak megérteni aggodalmaimból, annál többet szónokoltak a belőlem kiolvasott numerus claususos és hasonló veszedelmekről; eközben pedig jómagam, jártamban-keltemben, szép számban talákoztam olyanokkal, akik egyetértésükről és együttérzésükről biztosítottak. Nos, az ÉS-beli hozzászólók egyike (Tóth Sándor) mindjárt a legelején (a következő számban) megragadta és leszögezte a cikkem kiváltotta helyzet lényegét:

„[...] Azzal, amit Varga Domokos György megírt és most az ÉS-ben publikált (A feladvány), merőben új helyzet keletkezett a Kertész Imre Nobel-díjával felkavart közéletünkben. Azzal pedig, hogy jobboldali lapok nem vállalták a jobboldali szerző írását, vállalták viszont Önök, a nyomában minden valószínűség szerint kibontakozó vitával együtt, az ÉS került megkülönböztetett helyzetbe. A kínálkozó történelmi szerep lehetőségével [...]”²

—Arra, hogy eredetileg az ÉS szerkesztőinek sem lehetett más a szándékuk, cáfolhatatlan bizonyítékunk van. Mégpedig az a tény, hogy Kovács Zoltán főszerkesztő maga kezdeményezte a Nap-keltében, ha lehet, jöjjön létre egy vita *A feladvány* megjelenése ürügyén Petőcz György és én közöttem. Hamarosan létre is jött egy tévés találkozó, és ott olyannyira barátságos hangot ütöttünk meg egymással, hogy ez engem a következő lelkes kijelentésre ösztönzött: „Úgy érzem most magam, ahogy az amerikaiak és az oroszok érezhették magukat az első közös úrutazáskor”. A műsorvezető (Lakat T. Károly) ráadásul ugyanezzel a képpel vezette le a műsort, hozzátéve, hogy „Hölgyeim, uraim, lehet jelentkezni, van még bőven hely az űrhajóban!” Madarat lehetett volna fogatni velem. Ezt a vitát, ezt az eszmecserét, ezt a közeledést, gondoltam, az Isten sem tudná most már leállítani.

S mégis: hosszú, süket csönd következett.

Vagy három hét múltán csak kíváncsi lettem, hogy „Most akkor mi van?”, s felhívtam Kovács Zolit. Mielőtt bármit kérdeztem volna, elmondta, hogy éppen megjelent a Magyar Demokratában egy cikk, és az az ÉS-t is megjárta; túl hosszú volt, húzni kellett volna belőle, csak hogy mielőtt erre sor került volna, kiderült, a pályakezdő szerző írását már elfogadták a Demokratában. Nofene. Elolvastam hát a Demokratában Szelei István írását³ – mert erről beszélt Kovács –, és némileg kedvetlenül állapítottam meg, hogy meglehetősen elmarasztalta Petőcz Györgyöt és az ÉS-t. Amint azt az egyébként nekem ismeretlen szerző megállapítja, „A kölcsönös elzárkózásból adódóan képtelenség az egymással szembenállók tagjai elé tárnai és megvitatni az ellentétes, de higgadt elemzések jó részét”, éppen ezért „Üdítő kivételt jelent Varga Domokos György terjedelmes dolgozata”, amely „missziót teljesített, a megbékélés misszióját”. Azonban „hiába a kinyújtott kéz, a kompromisszumra való felhívás, Petőcz György válasza, »A talány« – függetlenül az elismerő mondatoktól – lényegében lehangoló, kiábrándító és arrogáns.” „Varga úr nem menekül meg attól, hogy [...] ne érne a »zsidózás« vádja. Éppen az a vád, ami ellen – többek között – a több mint három oldalnyi esszé íródott. Ez az első, szégyenteljes övön aluli ütése Petőcznek: (Varga), »a balliberális politikai korrektség kötöttségeit magáról ledobva úgy érzi, hogy szabadszájúan zsidózhat.«,

A kedvetlenségem azonban nem annak szólt, hogy a szerző (Szelei) láthatólag nincs, mert talán koránál fogva nem lehet tisztában azzal, hogy az efféle ütések békés elviselése voltaképp a megjelenés ára; nem veszi észre, hogy az elismerő mondatoktól ezúttal nem függetleníthetjük magunkat, hiszen az ÉS olyasmire vállalkozott, amire a nemzeti oldal sajtója még véletlenül sem: egy „ellenséges” harcos opusának közlésére a valóságos kibeszélés, a valóságos érvelések, a valóságos vita kedvéért, és korántsem a sarazás, a gyepálás meddő élvezetért. Annak szólt enyhe szomorúságom, hogy most először villant belém: az ÉS sem fogja hozni (a közönségnek „kihangosítani”) a mellettem szólókat. Sebaj! –

gondoltam. Nem az a fontos, hogy dicsérjenek. Az a lényeg, hogy vitázzanak velem. Kovács egyértelműen megerősítette, hogy szándékuk a disputa folytatása.

Újabb szótlán hetek teltek el. Mígnem – szinte már váratlanul – megjelent egy igencsak terjedelmes hozzászólás egyetlen szerző (Vörös Kati) tollából⁴. A két újságoldalnyi okfejtés boldog tulajdonosának (egy Amerikában „piécsdiző” ifjú történésznek; az életkornak szemlátomást ezúttal is jelentősége van) a végkövetkeztetése, hogy vigyázat, Csurkának, Eleknek s nekem egy a hangunk, s bár ravaszul leplezem, valójában veszélyes antiszemita, holokauszt-relativista és holokauszt-tagadó vagyok. De hogy itt se a levegőbe beszéljek:

„Én úgy látom, hogy Varga tagadja a holokausztot annyiban, hogy tagadja jelentőségét, vitatja lényegét és több szempontból relativizálja. [...] Számára a holokauszt nem – a Kertész által leírt – kultúra vagy történelmi probléma, hanem leleplezendő manipuláció.”

„Varga »alkuja« nem más, mint hogy kölcsönösen tiszteljük azt, hogy teljesen mások vagyunk és külön nemzeti, etnikai, kulturális és ideológiai entitást alkotunk. Elek, Csurka és Varga tehát abban is egyetért, hogy a »balliberális« oldal lényegében zsidó.”

Talán nehezen hihető, de még mindig az volt az első gondolatom, nem baj, hogy ez a sületlenség megjelent, ettől és inentől lehet igazán érdekes a vita. Nyilván az is segített errefelé terelni (később hiúnak bizonyuló) reményeimet, hogy készülőfélben lévő könyvem egyik különös felfogású (és egyebek között különös felmenőkkel megáldott) szereplője, Kozma György korábban átküldte nekem e-postán (meggyőződésem szerint) briliáns írását, amelyet az ÉS-nek szánt (el is küldte neki) mint *A feladványhoz* írt hozzászólást. Nehezen tudtam elképzelni, hogy egy ilyen érdekesítő eszmefuttatást az ÉS ne akarna közölni. Hát még a második változatát, amelyben a szerző már a Vörös Kati-féle látomásokra is azonmód reagál. Ennek birtokában hívtam fel – most már nem Kovács Zoltánt, hanem Petőcz Györgyöt. Indításképpen annyit mondtam neki, hogy igen barátságtalan lépésnek tekinteném, ha az egész vitát ezzel a Vörös Kati-féle hozzászólással akarnák zárni. Biztosított arról, hogy szó sincs erről, de hát nem nagyon jöttek más reagálások. És Kozma György? – kérdeztem. „Hát az, sajnos, zavaros, Kovács Zolinak is ez a véleménye.” – felelte Petőcz. „Az nagy baj!” – vágtam rá. – „Mert akkor nekem baj van az értelmi képességeimmel!” S elmondtam, hogy szerintem nagyon jó írás, rengeteg szín és eredeti gondolat van benne, nem a szokásos sablonokkal dolgozik, mint Vörös Kati. „Hát akkor újra elolvasom, és majd jelentkezem” – zárta le beszélgetésünket Petőcz.

Helyette Kovács Zoli keresett: ő újságolta el, hogy Kozma Gyuri cikke hamarosan megjelenik. Szegény Kozma Gyuri pedig azt újságolta el, hogy járt

az ÉS-ben, és ott a főszerkesztő mindenféle kertelés nélkül arra kérte, hogy úgy húzza meg és úgy írja át a hozzászólását, hogy részint ne legyen annyira barátságos velem, hiszen végül is '90-ben én még „numerus clausust akartam”, másfelől legyen benne a szövegben, hogy én csak azért írtam *A feladványt*, mert akkori bűnömért akartam most Canossát járni.

Nos, eddig viszonylag tisztán, csaknem egyértelműen csordogáló történetünkben most először találjuk szembe magunkat az első olyan nehezen megfejthető mozzanattal, amely miatt a cenzúra szó köré kénytelen-kelletlen idézőjeleket aggattam; s amely miatt ugyanolyan kénytelenül eltekintek a „manipulál” kifejezés használatától. Kovács Zoltán ugyanis – felvetésemre – állítja, hogy nem adott semmiféle eligazítást, és Petőcz György is – személyesen – ezt erősítette meg, mondván, „a Kovácsra egyáltalán nem jellemző, hogy beleszólna az írások tartalmába”. Egyszerűen nincs okom feltételezni, hogy hazudnak (nem is feltételezem), de azt sem, hogy Kozma találta volna ki az egészet (vannak dolgok ugyanis, melyeket az ember, ha akar, sem tud az ujjából kiszopni). Ezek után egyszerre életszerűnek és igaznak azt tudom elképzelni, hogy Kovács – elolvasván Kozma cikkét – elmondta a szerzőnek, mit gondol az írásáról („elég zavaros”), mit az írása alanyáról („egykor numerus clausust akart, lehet, hogy a feladvánnyal most Canossát akart járni”), s e felvetéseket a közlésre kiéhezett (kiéheztetett) szerző ultimátumként dekódolta. Ennek nyomán művéből kiszedte a túlságosan barátságos részeket, ki a túlságosan kritikus részeket, s beleszötte a Canossát.

Az ÉS (Kovács) tehát valójában (azt is mondhatnám: valóban) nem cenzúrázott; a találkozó nagyon is valóságos eredménye viszont rám nézve semmivel sem volt kevésbé siralmas, mint egy kádár-korabeli agitpropos műtété. Kész szerencse, hogy beavatkozási kísérletét Kovács egyáltalán nem rejtette véka alá; nemsokára küldött egy újabb e-levelet, amelynek idevágó részét szó szerint idézem:

„Ami Kozma cikkét illeti, e hétre ígértem a közlését, de képtelen végrehajtani azokat a stiláris és egyéb javításokat, melyeket megbeszéltünk. Most megint keresni fogom, és ha nem megy, akkor én teszek neki konkrét javaslatokat.

szia
baráti üdvözlettel
Kovács Zoltán”

—Nos, itt állunk a második két- vagy többértelmű helyzetnél, mely kétségekkel tölthet el bennünket az illetőleg, hogy helyes volt-e a cenzúra szót idézőjelbe tennem. Először is ott van Vörös Kati és ott vagyok én, a „holokauszt-tagadó” stb. Aztán ott van Kozma Gyuri, aki „helyre tenné” Vörös Katit is, de a főszerkesztő filozófiája szerint egy vitaanyagra adott válasz még

az Agorában sem tűr el semmiféle „zavarosságot”, „most megint keresni” fogja, és „konkrét javaslatokat” tesz neki. És ott áll Kovács Zoltán főszerkesztő, aki egészen biztos nem kötné az oromra, hogy saját kedve és ízlése szerint akar átalakítani egy véleményt (!), ha ezt a leghalványabb mértékben is cenzúrázásnak tekintené. Nem. Egyáltalán. Kovácsnak őszinte meggyőződése, hogy ő csak *minőséget* követel. A lap érdekében. Az olvasók érdekében. De talán még az én érdekeimben is.

Ha nem érezném valóban őszintének, kétségbe volnék esve. Így azonban nem kell azt gondolnom, hogy ismét alantas megfontolásból, hátsó szándékkal vittek (visznek) jégre (mint ahogy tették '90-ben a Népszabadságnál). Nem kellett arra a fájó következtetésre jutnom, hogy szívvel-lélekkel (s reményeim szerint nem kevésbé ésszel) vállalt önkéntes küldetésem, amely a törzsi háború csillapítására, a szellemi gettók legalább részleges felszámolására irányul, teljesen és reménytelenül hiábavaló. Nem kellett sutba vágnom sziklaszilárdnak hitt filozófiai tézisemet, melyek szerint minden emberben ott van a „jó” is meg a „rossz” is, és rajtunk, a másikon, a másik felé közeledőn is múlik, kiből mit váltunk ki. Ha Kovács Zoltán főszerkesztő megsemmisítendő ellenfélnek tekintett volna, ha barátságos gesztusai csupán a csapdaállítás manőverét lettek volna hivatva leplezni, akkor – száz százalékig biztosan állítható – nem avat bizalmába. Kovács itt akaratlanul is szövetségesévé próbálja tenni azt, aki ellen pedig – úgy, hogy fel sem fogja ezt – a javítási kísérlete irányul: vagyis engem. S éppen ez itt a nagy kérdés: vajon ki ellen keres szövetségest? Ki (vagy mi) lehet – meggyőződése szerint – fölöttünk, azaz egyszerre mindkettőnk fölött? Ki vagy mi siklatta ki hirtelen a szépen alakuló vitát, s akadályozta meg gondosan, hogy bármi haszna, eredménye lehessen? Kitől, mitől fél Kovács Zoltán, ki máskor (olykor) oly pimaszul merész, szókimondó?

Újabb vívódás a cenzúra és az idézőjel körül: Kovács Zoltán azt állítja, senkitől. Nemcsak, hogy senki nincs fölötte, de még sértésnek is veszi, hogy egyáltalán ilyet feltételezek. Évek óta dolgoznak azon, hogy mindenkitől függetlenek legyenek. És az olvasók? Petőcz szerint Kovácsnál ez sem számít: voltak ugyan olvasók, akik valóban lemondták *A feladvány* miatt az újságot, de nem ezért nem lett vita.

Jó. De akkor miért nem lett? Szelei István – rákérdeztem – állítja, hogy legalább egy hónapig feküdt a kézírata Kovácsnál. Petőcz szerint inkább csak két hétig. Mire várt Kovács?

Jó. Vannak magasabb szempontok is. A minőség. És a minőség felett is vannak magasabb szempontok: amelyek eldöntik, hogy mi a minőség. Igazságtalan lennék az ÉS-hez és Kovácshoz, ha összemosnám őket a valóban sokkal kevésbé független balliberális lap társaikkal és a valóban sokkal kevésbé független főszerkesztő-kollegáikkal. Tehát nem összemosok most, hanem a

láthatatlan cenzornak próbálok nyomára lelteni. Vagy inkább: „cenzor”-nak. Mindenesetre: a vita és a párbeszéd kisiklatójának.

Gyanítom, hogy az ÉS törzsolvasói éppen úgy nem tudták értékelni és tolerálni *A feladvány* megjelenését, *A kisebbség és a zsarnokság* „elhíresült” szerzőjének szerepeltetését, mint ahogy a Magyar Hírlapéi sem tudták Elek Istvánt és írását. Ők azzal fenyegették meg Kocsi Ilona főszerkesztőt, hogy lemondják a lap előfizetését, ha továbbra is közli – mégha a véleményoldalon is – Orbán Viktor miniszterelnök tanácsadójának heti eszmefuttatását. De nem járt jobban Németh Péter sem, a Népszava főszerkesztője, amikor ő meg Kerényi Imre médiaegyensúlytalanságot ostromozó sorozatának akart – a másképp gondolkodók felé való nyitás jegyében – fórumot biztosítani. Az előbbi esetről médiakönyvemben (Elsőkből lesznek az első...) már beszámoltam. Azt utóbbira érdemes itt kicsit bővebben kitérni, mert lehetséges, hogy bizonyító ereje és modellértéke van: a baloldali sajtó cenzúrázó hajlama mögött sokkal inkább a törzsszerzők és törzsolvasók törzsi elvakultsága fedezhető fel, mintsem a főszerkesztők és szerkesztők politikai kötődése. Ez nem azt jelenti, hogy a szóban forgó főszerkesztőknek-szerkesztőknek ne volnának törzsi kötődéseik, dehogynem. Ezek azonban inkább csak a kampányok időszakában homályosítják azt a belátást, hogy a saját oldal saját gondolatsémáinak közlése, szakadatlan ismételtetése, úgy, hogy a másik törzs értékesebb és markánsabb véleményeivel még csak időnként sem ütköznek, tőlük nem termékenyülnek meg – nos, ez nemcsak unalmas, de bizony igazi szellemi emberhez méltatlan dolog. Sietek egyúttal kijelenteni – félreértések elkerülése végett –, hogy e méltatlan helyzet megszüntetésére a jobboldali sajtó vezetői még kevesebb erőfeszítést tesznek (mondhatnám, semmilyen). Igaz, ennek a („nemzeti”) oldalnak a sajtója súlyos lépéshátrányban van a másik oldallal szemben, s ösztönösen is úgy véli, hogy a baloldali hegemonia felszámolása, illetve saját megerősödése csak „összetartással”, fegyelmezett (pártos, határozott) ideológiával, az elhajlások megakadályozásával lehetséges.

Na de a mostani kérdésünk az, hogy egy (modellértékű) balliberális főszerkesztő milyen okok, indítékok láncolatán keresztül jut vissza a már megízlelt, valódi – sokszínű – sajtó- és szólásszabadságtól a cenzúráig (mondhatni: a „cenzúráig”). A Népszava esete pontról pontra – mintha csak éppen a kedvünkre történt volna – ezt mutatja be.

Nem sokkal a baloldal választási győzelme után Kerényi Imre, a Madách Színház igazgatója felkereste a Népszava főszerkesztőjét média-cikksorozata ötletével. Az első (és végül egyetlen) írás bevezetőjében Németh Péter főszerkesztő a következő indokát adja a közlésnek (1. láncszem):

A szerző — tájékoztatása szerint — a jobboldali sajtóban kívánta megjelentetni sorozatát, jelezve: három baloldali napilap is visszautasította közlését. A Népszava

felborította e koncepciót, és most közreadja Kerényi Imre írásait. Vállalva: vitát keltünk vele.⁵

—A sorozat darabjai egy-egy jelentősebb médiaszemélyiség portréjával együtt rajzolják meg a média jellemző vonásait, torzulásait. A Népszavában közölt írás alanya a lap neves „kolumnistája” (és a balliberális törzs egyik legaktívabb harcosa): Mészáros Tamás. Egy hosszabb, beszédes részlet Kerényi szövegéből (2. láncszem):

A szavazópolgár a nagyvárosban ül a képernyő előtt és nézi Mészáros Tamást.

Mészáros Tamás esténként a Magyar ATV stúdiójában szerepel. Elegáns jelenség, bár kissé komor. Olyan, mintha egy Velasquez-festményről lépett volna le. Ritkán mosolyog, a derű nem sajátja. Mégis meggyőző. Beszédmódja kulturált. Szereti a bővített mondatokat, a téma alapos és árnyalt kifejtését. Gesztusai arányosak. Nem hadonászik párhuzamos kezekkel, mint sok más macskajancsi. Frizurája rendben. Fogsora ápolat, szemüvege csillog. Úgy néz ki a látható médiában, mint egy hiteles személyiség.

Mészáros Tamás hatásosan hirdeti az ígét a Magyar ATV stúdiójában. Másutt is. Felkészült rendező, dramaturg, kritikus és újságíró. Imádja a kamerát. A színpadot is. Fogjuk még színészként is látni, ha hosszúra nyúlik a kormányzati ciklus. Mészáros Tamás véleményformáló értelmiségi. Személyiségét a pártatlan tájékoztatás tiszteletre méltó éthosza nem érinti. Nem vívódó karakter. Eltökélten pártos. Maszkja mögött rejtett a motiváció. Munkabírásának köszönhetően ő a magát baloldalinak meghatározó politikai erő ötödik hadoszlopának egyik médiaarisztokratája. Feltűnően sokat szerepel. Olyan sokat, mintha Magyarországon egypártrendszer lenne. És mintha valamiféle isteni jogon minden médiahatalom az ő egypártját illetné. Véleményével az állampolgárok negyvenkilenc százaléka nem ért egyet. És ezt drasztikusan ki is fejezi. Ötvenegy százalék egyetért vagy azt hiszi, hogy egyetért. Ez a rész csak akkor vonul az utcára, ha ingyen van a gulyás. Heller tanárnő növendékei megvetik a gulyást, de így teljes a kép. Gulyással vagy gulyás nélkül a baloldali voksok egy részét Mészáros Tamás állítja elő, hisz a szavazópolgár ül a nagyvárosban a képernyő előtt és nézi a képernyőn Mészáros Tamást.

Mészáros Tamás Egymás között című műsorát a Magyar ATV-n a magyarországi Soros Alapítvány támogatja. [...] ⁶

Mészáros Tamás megsértődik, s nem hajlandó megírni szokásos heti publicisztikáját (harmadik láncszem). Helyén Németh Péter főszerkesztő kényszerül – egyelőre – felemás meghátrálásra: minden méltóságát sutba vágva hízeleg egy sort a sértődött szerzőnek (és a szerzőért lelkesedő olvasóknak), akár olyasmivel is, ami nyilvánvalóan nem igaz (pl. a pártatlanság emlegetésével). Ebből (a negyedik láncszemből) idézek⁷:

Mást és mástól szokott olvasni, Kedves Olvasó, ezeken a hasábokon. Hosszú ideje Mészáros Tamásé a Népszava szombati számának 7. oldalán egy szelet. [...] Ritka az ilyen a magyar sajtóban: olyan publicistát megnyerni a lapnak, aki magas színvonalon és kiegyensúlyozottan, tisztán és logikusan képes a véleményét átadni az olvasónak. Olyan véleményt, amely ugyan nem mentes a szenvedélytől, mégis képes távolságot tartani választott témájától, de legfőképpen a pártoktól. Mészáros Tamás liberális gondolkodó, s szabadsága éppen abban áll, hogy kezét nem kötik párthovatartozások, egyetlen iránytűje saját szabad gondolkodása.

És most mégis: itt van a szombat, itt van a 7. oldal, s hiányzik róla Mészáros Tamás írása. Helyes vagy nem helyes döntést hoztam-e, bevallom, nem tudom, de hosszabb mérlegelés nélkül elvállaltam: helyt adok Kerényi Imre sorozatának, amely a magyar média egy-egy jelentős szereplőjéről kíván portrét adni — természetesen Kerényi Imre szemüvegén keresztül. A neves rendező esetében nem az volt számomra izgalmas és érdekes, hogy milyen színvonalon készíti el írásait, nem azt tartottam szem előtt, hogy vajon képes-e a médiaegyensúly jegyében kiegyensúlyozott portrékat rajzolni, sokkal inkább azt, hogy a portrék mögül mennyire bomlik ki a szerző arca.

Kerényit tisztelem és becsülöm. Mint színházi direktort és rendezőt. Politikai meggyőződését viszont nehezen követem, mostani markáns jobboldali meggyőződését nem tudom hova visszavezetni. De talán nem is dolgom. Ezzel együtt érdekel: hol tart ma, megfejtető-e az irányvonal? Amikor megkeresett: sorozatot szeretne indítani a Népszavában, felkeltette az érdeklődésemet. Tudtam, biztos lehettem benne, hogy írásai — úgymond — nem a Népszava írásai. Gondolatai — nem a mi gondolataink. Ám véltém és vélem én: tekinthetem annyira felnőttnek olvasóinkat, hogy értékeljenek és a helyén kezeljenek egy ilyen kalandot. [...]

A kérdésem változatlanul az: baj-e, ha Ön, Kedves Olvasó, találkozik a Népszava hasábjain egy ilyen írással? Nem akarok még egyszer hibázni, nem akarok Önök helyett válaszolni a felvetésre. Csak csendben reménykedem, hogy a törtétekért nem a Népszavára haragszanak, hanem az ilyesfajta másságra nyitottan gondolják át, milyen esélyei vannak a mai Magyarországon a médiaegyensúlynak.

Kerényi Imre újabb portréjával jövő csütörtökön találkozhatnak újra. Ha Önöknek hiányzik, Mészáros Tamás gondolataival — egy hét múlva. Hiszem, hogy őt is elsősorban az Olvasók érdeklik és irányítják persze.

Utólag elmondható, hogy az ötödik és a hatodik láncszem sem úgy alakult, ahogy a főszerkesztő szerette volna. Kerényi újabb portréjával nem találkozhattak az olvasók, mert egyáltalán nem voltak kíváncsiak rá (noha ez Lovas Istvánról szolt volna); ráadásul nem találták elégségesnek a hízelgést sem, s azt követelték (akárcsak maga Mészáros), hogy a szerkesztőség (Németh Péter) kérjen bocsánatot. Nos, miután ez megtörtént (ötödik), Mészáros Tamás (az olvasók és a maga öröme) elfoglalta régi helyét, és bemutatta régi (azaz változatlan) énjét (hatodik). Hogy megértsük, milyen ez a modellértékű (a balliberális törzsi harcosoknál rendre megmutatkozó) én, elkerülhetetlen, hogy bővebben idézzek a Mészáros által levont „tanulságokból”⁸. A valódi tanulságokra fogékony olvasónak érdemes felfigyelnie arra, hogy ez itt – sajnos

– a jól ismert balos gondolatmenet: ugyan hívei vagyunk a véleményszabadságnak, de nem az ilyenek; örülünk a többpártiságnak, a jobboldal létezésének, de nem az ilyenének; örülnénk a párbeszédnek, de a jobboldal nem alkalmas rá; nem szeretnénk mi megmondani, milyenek kell lennie a jobboldali közírásnak, de ez a mostani színvonalatlan és szalonképtelen, ezért kénytelenek vagyunk magunk megszabni a minőségi minimumot; kívánatos a jobboldali érvelés, de ilyen – mérsékelt, mérvadó – nincs, csak uszító, szélsőséges, kirekesztő, diszkrimináló ... és így tovább, és így tovább. Hogy mennyire helyénvaló Kerényire vonatkoztatni az efféle sommás megállapításokat, azt külön kérdésessé teszi egy történelmi tény: amikor a neves színi rendező és igazgató az antalli idők balliberális, kormányellenes mozgalmának, a Demokratikus Chartának volt díszes szereplője (a csurkai antiszemitizmust ellensúlyozandó), egyetlen baloldali publicistának nem jutott eszébe minőségi és erkölcsi korlátjait feszegetni. Akkor még úgy volt jó, ahogy volt.

—Tehát Mészáros:

„[...] aki hétről-hétre hivatásszerűen közzéteszi a véleményét, az magától értetődőnek tartja, ha olykor vitába szállnak vele; megeshet, hogy egyes esetekben még hasznosnak is tekinti a polémiát. Magamat sem tartom támadhatatlannak [...] Az a „portrénak” keresztelt dolgozat azonban, amelyet a Népszava múlt csütörtökön Kerényi Imre tollából megjelentetett, vitairatnak semmiképp se nevezhető. Közönséges személyeskedés csupán; azon kívül, hogy a szerző – mondjuk úgy – nem kedvel, a szövegnek se indoka, se tárgya nincsen. Kerényi póré érzelmei, netán indulatai viszont magánügynek tekintendők, és aligha tartozik bármiféle „sajtóegyensúly” kötelmei közé, hogy publikálásra kerüljenek. [...]

A Népszava ráadásul nem értesített engem érintő szándékáról [...]. E megengedhetetlen gyakorlat ellen tiltakozva határoztam el, hogy nem publikálok többé a Népszavában – és amikor múlt szombaton Németh Péter „Rosta helyett” kifejtette az ügyről vallott felfogását, szavai nyomán végképp úgy láttam, hogy ha legközelebb valakinek, bármiféle tárgyszerű elemzés pótlékeként, ismét kedve támad belém törölni a cipőjét, akkor épp a Népszava, melynek kolumnistája vagyok, amúgy „elvi alapon” feltehetően újra készséges partner lesz az akcióhoz. Aztán két nappal ezelőtt a lap közzétett egy szerkesztőségi állásfoglalást. Ebben magára vállalta és elismerte azt a tévedést, hogy Kerényi enyhén szólva nem korrekt cikkének helyt adott. Egyben felkért az együttműködés folytatására.

Úgy vélem, ezzel a lovagiasság szabályai szerint le is zárhatjuk a dolgot. Remélem, ez a szerencsétlen affér [...] kínál megkerülhetetlen tanulságokat általában is.

Nem utolsó sorban segíthet a realitások felmérésében. Abban, hogy tisztán lássuk: akár az ideológiai-politikai, akár a szakmai természetű vitának előfeltételei vannak. Már ha érdemben akarunk eszmét cserélni, nem csak amúgy kirakatba téve a megejtő liberális nyitottságunkat. Először is ragaszkodnunk kell az érvelés és a fogalmazás minőségi alapszintjének meghatározásához. Tudom, ez máris aggályokat vet fel; még mit nem,

mondhatja az ellentábor, majd ők döntenek a mi színvonalunk elfogadhatóságáról. Nos, bárhogy is van, semmiképp sem kényszeríthetjük magunkra a pusztá mocskolódásokkal és inszINUÁCIÓKKAL folytatott „párbeszédet”. A szerkesztői felelősség éppen abban áll, hogy közlés előtt ítéljük meg a kéziratok stílusát és hangvételt, következésképp vállalhatóságát.

A mai „vitacsend” a szalonképes jobboldali közírás fájó hiányára vezethető vissza. Mondhatni, a polgári polémia-kultúra kialakulatlanságára; – aki olykor végigolvassa a magukat „polgári értékek” jegyében meghatározó orgánumokat, az menten láthatja, hogy szövegeik miféle történelmi ismeretekre, miféle eszmei hagyományokra, miféle jelzős szerkezetekre épülnek. Mindennek nem az a baja, hogy tételesen ellenkezik a baloldali avagy liberális gondolkodás posztulátumaival – ha csak erről volna szó, az éppenhogy értelmet adhatna a vitáknak. A diskurzus ma azért reménytelen, mert az egyre radikálisabb „nemzetiek” semmi mást nem akarnak, mint diszkreditálni az – úgymond – balliberális tábor. A kommunistázással és a hazaárulózással, a „köteles” kirohanásokkal és a nemzetmentő lózungokkal, meg a mindezt buzgón magábaszívó militáns sajtóretorikával nem lehet szellemi csörtétet folytatni. Amíg a jobboldal hangadói a velük szembenállókat egyszerűen kirekesztenék a plurális demokráciából, és valamiféle erkölcsi piederasztált próbálnak maguk alá eszkábálni a nemzet kizárólagos képviselétéből, addig nincs miről dialogizálni.

Nem függetlenül ettől a legalább olyan cinikusan, mint amilyen gátlástalanul sulykolt megkülönböztetéstől, a Jók és a Rosszak kettősségében megfogalmazott világképtől, a jobboldali textus a személyes sértegetések és rágalmazások módszertanában találja meg „vivőerejét”. És tévedés azt hinni, hogy ezzel a széllel csak a radikális zászlóshajók vitorláznak; ma már nincs mérsékelt jobboldali média. Ma már mindenütt a kíméletlen uszítás dívik.

Szóval, ne áltassuk magunkat. Normális vitákhoz normális hangra volna szükség. De amíg Magyarországon nincs mértékadó konzervatív politika, addig moderált jobboldali sajtó sem lesz.

A neofita polgárok pragmatikus uralmi politikájának pedig nincs szüksége a párbeszédre.

—Nos, ebbe a szellemi-lelki közegbe kell beilleszteni Kovács főszerkesztő kockázatvállalását. „Minőségi” okokból inkább nem közölte azokat a szerzeményeket, amelyek bármiképpen is rám tették le a voksukat, törekvéseimet méltányolva. (Petőcz szerint nem közölt néhány olyat sem, amelyek „színvonalatlanul” támadtak engem.) De hiába várt olyan küldeményekre, amelyekben esetleg valamelyik liberális szent tehén (nagybecsű törzsi harcos) kelt volna ki ellenem, pedig az jó alkalmat (ürügyet) teremtett volna a vita folytatására; ezek számára ugyanis én levegő volnék. Az első, még közölt hozzászólás szerzője (Tóth Sándor) nem véletlenül képedt el a környezetében tapasztalt sajátos mentalitáson; amely valójában nem is sajátos, inkább már általánosan jellemző (ráadásul mindkét törzsre), éppen ezért érdemes itt szó szerint idézni:

„Hithű (párthű) liberálisok, akik igen jól tudják a leckét másságról, nyitottságról, dialógusról, empátiáról stb., még nem olvasták az anyagot (egyeseek kijelentik: nem is fogják elolvasni), de ingerülten seprik máris a kukába, és szidják Vargát, bármit írt is. Remélem, más is van a baloldalon, de akad ez is: elvakult törzsi indulatok.”⁹

Nem okozott azonban „minőségi” problémát Kovácsnak Vörös Kati zavarosnak valóban nem zavaros, viszont teljesen egyoldalú, kétségek nélküli, töményen filozemita¹⁰ írása; vele legalább többé-kevésbé helyre lehetett állítani az eredeti állapotot: újra a régi, megátalkodott antiszemita lettem. Igaz, a kellemes és biztató úrhajós hangulat is rögtön semmivé oszlott – de hát mit számított ez már akkor?!

Kozma Gyuri még menthette volna a menthetőt, de hát őt is magával ragadta a láthatatlan közege, az idézőjeles vagy idézőjeltelen cenzor. A bőséges kihúzásokból, betoldásokból példa gyanánt csak egyetlen egyet emelek ki: a régi (1) és az új (2) befejezést. Az első Vörös Katit marasztalja el az én *ledorongolásomért*, a második engem marasztal el „abszurd és menthetetlen” alapállásomért, pedig ott van (igaz, csak „felemás módon sikerült”) Canossa-járásom.

(1) Minden igazságot lehet békés szándékkal és a megértés elmélyítése érdekében kifejteni és terjeszteni és ugyanazokat lehet másokat ledorongolva, rossz hangulatot terjesztve tenni. És ha e témában valaki megszólal, nem ússza meg a félreértéseket. Kérdés, érdemes-e törekedni „megúszni” ezeket a vitákat, melyek, lehetnének itt-ott talán még jóízűek is.

Nincs hatalmunk mások felett. Csak a saját viselkedésünk felett.

(2) Alapvetően abszurd és menthetetlen Varga D.Gy. alapállása, amikor „a zsidókérdést” újra feltevő, az Auschwitz óta eltelt tapasztalatok zárójelbe tevését igenlő hagyományból szeretne ránézni egy Auschwitz-könyvre. De abszurditása ellenére komolyan veendő az igyekezete és azzal nem segítünk e probléma tisztázásában, ha olyan retorikával közelítünk, ami fölöslegesen sértegető, hogy Varga ma is „igazából csurkista”, s nem igyekszik ez ellen eleget tenni. Hiszen ő is egy helyzetben szólal meg: tíz éve még antiszemitanak tűnő nézeteket hangoztatott s lám, most mégis úgy érzi, Canossát kell járnia s ez elsőre csak ilyen felemás módon sikerülhet.

—Kozma Gyuri, szegény, szégyenkezve panaszolta: kénytelen volt eleget tenni a kérésnek, ha azt akarta, hogy egyáltalán megjelenhessen. Sietve visszaírtam neki, s megértésemről biztosítottam: nem az fáj, hogy követte a főszerkesztői kérést, hanem az, hogy a mi demokráciánk, szólásszabadságunk olyan mérhetetlenül gyenge lábakon áll, hogy egy ilyen nagy tudású koponyát, mint ő, ennyire megalázó helyzetbe lehet hozni.

—

De hát már tudjuk: nem biztos, hogy volt ilyen kifejezett kérés.

Szintén tudjuk: van Szellemi Közeg. Láthatatlan Cenzor. Lenyakazó. Kiherélő. De nem tudjuk, hogy az ÉS nyakán is ott ül-e, Kovács kezét is fogja-e. Nem tudjuk – csak sejteni véljük: amikor Kozma helyett György Péter bukkan fel váratlanul. Esztéta, a lap egyik törzsszerzője. A Nap-kele televíziós műhelyéről („a minőség hiányáról”) elmélkedve ezt a rövid, de velős passzust szenteli nekem:

„Jellemző, hogy Gyárfás rendszeresen meghívja ide a Keresztútban-nek nevezett össznépi vicc riporterének azt a Varga Domonkos (így!) Györgyöt, akinek szakirányú képzettsége ugyan nincs, s mindössze ahhoz ért, hogy jól megéljen antiszemitizmusából.”¹¹

Nos, „mit lehet ilyenkor tenni? Persze, hogy az ember első reakciója: beperelni ezt a rögeszmés fajankót, természetesen a cikket közlő lappal együtt. A misszionárius, valahol bennem, azonnal nyugalomra int, s megsúgja: Kovács főszerkesztő ezt nem jókedvében csinálja. Kovács főszerkesztő talán még örülne is, ha egy olyan választ írnék, mely fehéren-feketén igazolja, hogy György Péter hülyeséget írt. Mivel a helytálló reagálás ellen kitérni semmiképp nem lenne méltó a laphoz, s ilyet senki nem is kívánhat a főszerkesztőtől, ez lehet az a pillanat (az a ritka alkalom), amikor a politikailag korrekt ízléstdiktátorok (elvakult törzsi harcosok) egyikére (s vele együtt mindegyikére) rá lehet húzni a vizes lepedőt (vagy mondhatnám: le lehet velük nyeletni a békát).

Válaszom szó szerint így szólt, s szó szerint így is jelent meg¹²:

T. Szerkesztőség!

Nagy örömökre szolgálna, ha a nyilvánosság szeme láttára, az Önök által is oly hevesen kívánt demokratikus szólásszabadság nevében továbbítanák néhány kérésemet György Péternek, a *Ha élne Kádár ...* című írás (És, 2003. május 16.) jeles szerzőjének.

Ha már Szerző megtisztel az antiszemita titulussal, kérem, pontosan írja le nevem („n” nélkül), nehogy valaki véletlenül másra gondolhasson, mint énrám.

Ha már besoroltattam a neves napkeltések közé, rögtön utánam biggyesztve, hogy „Nos, ez a Gyárfás-féle »csapat« segíti a showman [azaz Friderikusz] munkáját”, kérem tisztelettel Szerzőt, hogy győzze meg erről a Mestert is, aki egészen mást gondolhat rólam. (Netán még azt is, hogy az egyik Keresztútban a vele szemben tanúsított „keckevedésem” ugyancsak hozzájárult tévéelnöki álmai megghiúsulásához; ennek köszönhettem, hogy következő alkalommal, amikor megint hívtak kérdezni, neki már nem akaródzott velem hadakozni.)

Ha már Szerző besorolja csekélységemet az alákérdezők közé, nagy könnyebbséget okozna velem, ha ezt el tudná hitetni, mondjuk, Kovács Lászlóval és Horn Gyulával is, hisz' többé nem kellene nekik – néhány szikrázóbb ütközet miatt – gondosan elkerülniük.

Ha már Szerző szerint csekélységem „mindössze ahhoz ért, hogy jól megéljen antiszemitizmusából”, igen hálás lennék neki, ha mielőbb megkeresné feleségemet, s tényekkel, azaz számokkal igazolná ezt.

S végezetül a leghálásabb azért lennék György Péternek, ha pontos idézetekkel igazolná nap-keltés szereplésem antiszemita megnyilvánulásait. Több okból is. Egyrészt talán visszanyerhetném a Magyar Demokrata olvasóinak kegyeit, akik közül többen azért mondták le az újság előfizetését, mert az részleteket közölt készülő könyvemből (A törzsi háború természetrajza a rendszerváltozás Magyarországon), s ezek egyike-másika túlságosan filoszemitára (azaz a zsidóság iránt megértőre, netán barátságosra) sikeredett. De azért is örülnék a pontos idézeteknek, mert nem érhetné tisztelt Szerzőt az az igaztalan vád, hogy miközben az igazi, demokratikus szólás szabadságát kéri számon mai magyar médiánkon, ő maga a Kádár-korszakból ismerős könnyed hazugságyártással füt alá a szép, új demokráciánknak.

Varga Domokos György

Kovács „postafordultával” jelezte, hogy válaszom „természetesen jön”. S jött is, ráadásul egy nem kevésbé fontos hozzászólás kíséretében. Fáy László, a Modern Magyarok Mozgalmának alapító tagja kimondta azt, amit a baloldali sajtóban (de a jobboldaliban sem) 13 év óta nem mondott ki senki. Hogy mit, s mi ennek a jelentősége, rögtön rátérek. Előbb azonban a legfontosabb gondolatok Fáytól:

Ha élne Zsdanov...

Bizonyára György Pétert kérné fel következő beszédének megírására, hiszen annyira világosan, árnyaltan, embereket kímélően fejtette ki gondolatait....
[...]. Csak egy forgácshoz hajolnék le, mely György bárdja, bocsánat, tolla nyomán hullott le: „Gyárfás rendszeresen meghívja ide [...] Varga Domokos Györgyöt, akinek szakirányú képzettsége nincs, s mindössze ahhoz ért, hogy jól megéljen antiszemitizmusából. [...]

A választások után, a békés párbeszédre törekedve, jó néhányszor találkoztunk a hazai jobboldal számos ismert alakjával. Vendégünk volt több alkalommal is Varga Domokos György úr is, akinek akkoriban jelent meg az Élet és Irodalomban a hazai jobboldal képviselői közül egyetlenként Kertész Imre Sorstalanság című művét igen nagyra tartó, bizonyos kérdéseket mégis opponáló, vitaindító esszéje. Itt most felemlíthetném én is Varga numerus claususszal kacérkodó 1990. április 29-i Népszabadság-beli cikkét, de nem teszem. Hosszú út vezetett 2003. január 10-ig, az ÉS-ben Kertész Imréről publikált Varga-írásig. Az az ember, akit beszélgetéseink során megismertünk, a leghalványabb mértékben sem volt antiszemita. Ezt a

sorainkban helyet foglaló két egykori auschwitzi fogoly is megerősítheti. György Péter igaztalan vádja nemcsak Vargát mint a hazai jobboldal mi térfelünkre áttávedt képviselőjét (tudatosan átjött parlamentert?) sértette meg, hanem mindazokat, akik kinyújtott kezét elfogadták.”

Tehát: 13 év óta először fordult elő, hogy a nyilvánosság előtt, ráadásul balról, ráadásul egy véleményformáló balliberális lapban kimondatott, hogy nem vagyok antiszemita. Nem amiatt olyan fontos és érdekes ez, mert ezen múlna, hogy mit gondolok magamról; egyáltalán nem nyugtalanít a lehetősége, hogy egyszer netán úgy kell majd meghalnom, hogy félig-meddig rajtam maradt a bélyeg. Ennél sokkal lényegesebb az, hogy az összes eddigi közül itt, a kezemben volt a leglátványosabb és leghitelesebb bizonyíték arra, hogy van értelme a párbeszéd szorgalmazásának. Arra, hogy Kovács Zoltán főszerkesztőben is megvan, ott van, amit kerestem és feltételeztem. Alighanem az ő (és az ÉS) számára is nevezetes pillanat volt ez: úgy tudott újra adni – nekem, az „ellenségnek” baráti gesztust –, úgy tudott másik lényéhez s lényegéhez, igazi liberalizmusához visszatérni, hogy eközben a lapja elleni támadásra sem hagyott (nyitott) újabb támadási felületet az elvakult olvasóknak – törzsi harcosoknak.

Lám, milyen hatalmas, sokszínű és bonyolult egyetlen elmélkedés hordaléka. Valójában pedig nem is annyira bonyolult, nem is olyan nehéz eligazodni. Egyetlen választás, egyetlen elhatározás, egyetlen döntés kérdése az egész. Ha ellenségeket keresel, megtalálod. Ha barátokat – barátságos ellenfeleket, gesztusokat – őket is.

Jegyzetek

Tisztázó levélváltásunkkor Petőcz ezt írta: „Ami miatt nekem érdekes ez az egész, az az, hogy valóban létezik-e az általad megnevezett törzsi háború. Én például semmilyen háborúban nem állok. De persze elismerem, hogy van valami. És ezt a valamit én is utálom, mindkét oldalról képmutatónak tartom. A te felvetéssel az a baj, hogy ha van is ilyesmi, attól még alapelvek is vannak. Bizonyos dolgok, amiket nem csak a p. c. (*political correctness - VDGy*) miatt nem szabad csinálni és mondani. Amiket akkor sem szabad mondani, ha a »másik fél« provokál, opportunistán viselkedik, kettős mércével mér, stb. Mert az igazságban és morális alapelvekben nincs »másik fél«. Azok civilizatorikus alapvetések. Ezekhez lehet mérni szerintem a »felek« viselkedését, és ítéletet mondani róluk. De ha ezeket az alapelveket nem vesszük kiindulópontnak, akkor mindent relativizáltunk, megszűnik az értelmes nyelv, a párbeszéd, a logika. Legalább is szerintem.”

Ezt választoltam: „Valóban itt van a mi igazi vitánk, csakhogy a magam álláspontjának részletesebb kifejtéséhez, s általa a Te esetleges meggyőzésedhez kevés egy levél. (Remélem, A törzsi háború természetrajza... elég lesz.)”

² Tóth Sándor: Egy vitához. ÉS, 2003. január 17.

³ Szelei István: A toleranciáról, másként. Magyar Demokrata, 2003. március 6., 64-65. o.

⁴ Vörös Kati: A meg nem született párbeszéd. Élet és Irodalom, 2003. március 28.

⁵ Népszava, 2002. május 16.

⁶ Kerényi Imre: Médiaarcok. Népszava, id. mű.

⁷ Németh Péter: Rosta (helyett), Népszava, 2003. május 18.

⁸ Mészáros Tamás: Valamit a tanulságokról, Népszava, május 25.

⁹ Tóth Sándor, id. mű.

¹⁰ Vörös Kati - szavai szerint - „[...] 14 éves forma lányként a »vidéki« Magyarországon az 1980-as évek közepe táján” szembesült először a holokauszttal. „A házukban laktak Kovácsék, Kovács néni auschwitzi túlélő volt [...]. Majd a kedvenc lengyelországi családi nyaralások egyikén elmentünk Auschwitzba, ami maga volt a néma döbbenet. Hogy én kivel azonosultam? Teljes lelkeimmel a jó, az ártatlan, az áldozat oldalán álltam. De rá kellett döbbennem, hogy nem én, hanem Kovács Szilvi Anne Frank. Ő lett volna a kirekesztett, a megkülönböztetett, én pedig a kirekesztők oldalára kerültem volna. Be kell vallanom, hogy úgy éreztem, inkább lennék zsidó, mert akkor minden egyértelmű lenne, és nem kellene attól félnem, hogy nem lettem volna elég erős, hogy jó maradjak, hogy ellenálljak és segítsek. Sokáig büntudatom volt emiatt.” Id. mű

¹¹ György Péter: Ha élne Kádár...ÉS, 2003. május 16.

¹² ÉS, 2003. május 23.